

VER 2026

Spoločenský dosah: Katedra histórie, Filozofická fakulta KU v Ružomberku

Názov prípadovej štúdie:

Vybrané hrady a ich hradné kaplnky na Slovensku v krátkometrážnych filmových dokumentoch

Obdobie, kedy sa uskutočnil výskum, z ktorého spoločenský dopad vychádza:

2006 – 2007

Údaje o zamestnancoch predkladajúceho útvaru, ktorí vykonali výskum:

**Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník,
PhD.**

Univerzitný docent

**Obdobie(-ia) zamestnania na
predkladajúcej inštitúcii:**

2005 – 2007

2023 – trvá

Obdobie, v ktorom došlo k deklarovanému spoločenskému dopadu:

september 2023 – jún 2024

1. Stručné zhrnutie spoločenského dopadu

Predkladaná štúdia popisuje spoločenský dopad na tvorivosť, kultúru a spoločnosť. V rokoch 2006 – 2007 prebehli vedecké výskumy dejín a stavebného vývoja Spišského hradu a Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule, súčasťou ktorých bola komparácia s inými hradmi a sakrálnymi objektmi. Nové poznatky boli prezentované širokej verejnosti jednak prostredníctvom monografií z rokov 2015 a 2017, či prostredníctvom verejnosťou i odbornými komisiami ocenennej výstavy v Slovenskom národnom múzeu v roku 2009 – 2010. Najväčší dopad mala deväťdielna séria krátkometrážnych dokumentárnych filmov s témou hradov a hradných kaplniek. Filmy boli postupne premiérovane na mesačnej báze od septembra 2023 do júna 2024 v rámci seriálu Zabudnuté poklady na Televízii Lux. V online archíve televízie a sú prístupné verejnosti.

Výskum, z ktorého spoločenský dopad vychádza

V období marec 2006 – december 2007 bol uskutočnený architektonicko-historický výskum Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule – Spišskom Podhradí s názvom: „*Katedrála sv. Martina v Spišskej Kapitule – architektonicko-historický a umelecko-historický výskum*“, ktorý uskutočňoval kolektív vedeckých a výskumných pracovníkov: Ing. arch. Magdaléna Janovská ako zodpovedný spracovateľ, PhDr. Mária Novotná, Ing. arch. Adriana Klíngová, Ing. Peter Glos, Ing. Ľubor Suchý, doc. PhDr. Ivan Chalupecký, PhDr. František Žifčák, Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník, Ing. Tomáš Kyncl, Ing. Daniela Cebecauerová a kol., Ing. arch. Milan Dzurilla, Katarína Uhrinová. [1] Jeho súčasťou bol aj zamestnanec predkladajúcej organizácie. Výskum bol interdisciplinárny a zahŕňal historický výskum, archívny, kunsthistorický, architektonický, archeologický výskum, geofyzika, dendrochronológia, chemické a fyzikálne analýzy a pod. Dôraz bol kladený aj na komparáciu stredovekých stavebných techník a postupov, ako aj vzájomných vzťahov so Spišským hradom, ktorý bol v stredovekom období do r. 1465 komitátnym a neskôr župným kráľovským hradom a bol so Spišskou Kapitulou, rovnako kráľovskou inštitúciou úzko prepojený vzájomnými personálnymi väzbami s prepojením na kráľovský dvor. Výskum priniesol nové kľúčové poznatky o najstarších periódach výstavby chrámu, ako aj všeobecné poznatky k dejinám stredovekých sakrálnych stavieb s prepojením na stredovekú hradnú architektúru, vzťahy v rámci kráľovského dvora a k nemu pridružených inštitúcií. Výskum bol objednaný Rímskokatolíckou cirkvou, Biskupstvom Spišské Podhradie ako vlastníkom skúmanej pamiatky a bol podporený grantom zo schémy MK SR „Obnovme si svoj dom“. Výskum bol ocenený Výročnou cenou revue Pamiatky a Múzeá za rok 2007 v rámci kategórie „objav – nález – akvizícia“ za objav unikátne zachovanej románskej dispozície Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule. (<https://www.pamiatky.sk/aktuality/detail/vyrocne-ceny-revue-pamiatky-a-muzea-za-rok-2007>). Výskum bol publikovaný v monografii [6], aj vo vedeckých štúdiách [4] a verejnosti bol prezentovaný aj v rámci výstavného projektu [3].

V období september 2007 – november 2008 prebiehal architektonicko-historický výskum Spišského hradu s názvom: „*Spišský hrad – architektonicko-historický výskum*“, uskutočnený kolektívom vedeckých a výskumných pracovníkov: Ing. arch. Magdaléna Janovská ako zodpovedný autor, Doc. PhDr. Martin Homza, Ph.D., Mgr. et Mgr. Vladimír Olejník, PhDr. František Žifčák, Ing. Tomáš Kyncl, Ing. Daniela Cebecauerová a kol., Ing. arch. Milan Dzurilla, Katarína Uhrinová, Mgr. Martin Stejskal. Súčasťou bol aj v tomto prípade zamestnanec predkladajúcej organizácie [2]. V prípade hradu výskum nadväzoval na rozsiahle archeologické výskumy z prelomu 60. a 70. r. 20. stor. (Fiala, Vallašek), no pokračoval aj modernými interdisciplinárnymi postupmi (historický, archívny, kunsthistorický, architektonický, archeologický výskum, geofyzika, dendrochronológia, chemické a fyzikálne analýzy a pod.). Výskum priniesol nové zistenia predovšetkým o najstarších stavebných etapách hradu a dolnom nádvorí, ako aj o sakrálnych budovách, kaplnkách hradu. Rovnako sa potvrdili vzájomné personálne, ekonomické i stavebné prepojenia hradu a kapituly na Spiši. Komparáciou s ďalšími hradmi (Pustý hrad a Zvolenský zámok, Šarišský hrad, Bratislavský hrad a kapitula a podobne) boli okrem iného priblížené vzájomné vzťahy cirkvi a kráľovských inštitúcií, ktoré napríklad vyústili do budovania drobných sakrálnych stavieb na hradoch – hradných kaplniek. Objednávateľom výskumu bolo Slovenské národné múzeum – Spišské múzeum v Levoči ako majiteľ skúmanej pamiatky. Výskum bol podporený z grantovej schémy MK SR Obnovme si svoj dom. Zamestnanec predkladajúcej organizácie bol za prínos k výskumu a k ďalším aktivitám ocenený cenou Benefactor Musaei Scepusiensis – cena Slovenského národného múzea – Spišského múzea v Levoči v kategórii spolupráca v oblasti vedy a výskumu. (<https://www.pamiatky.sk/page/vyrocne-ceny-revue-pamiatky-a-muzea-za-rok-2009/>). Výskum bol publikovaný v monografii [5], vo vedeckých štúdiách a verejnosti bol taktiež prezentovaný v rámci výstavného projektu [3].

3. Odkazy na výskum

[1] JANOVSKEÁ, Magdaléna a kol.: *Katedrála sv. Martina v Spišskej Kapitule – architektonicko-historický a umelecko-historický výskum*. Levoča : Štúdio J+J, 2007, 562 s. + obrazové prílohy. Archív Pamiatkového úradu SR, Zbierka výskumných správ, sign. Z 6163. Paré výskumu je uložené aj v Archíve Krajského pamiatkového úradu (KPÚ) Prešov, u zodpovedného autora, u objednávateľa.

Na požiadanie vo formáte PDF poskytne predkladajúca organizácia.

[2] JANOVSKEÁ, Magdaléna a kol.: *Spišský hrad – umelecko-historický výskum*. Levoča : Štúdio J+J, 2008, 479 s. + obrazové prílohy. Archív SNM-Spišské múzeum v Levoči, ev. č. D 128.

Paré výskumu je uložené aj v Archíve KPÚ Košice, u zodpovedného autora, u objednávateľa.

Na požiadanie vo formáte PDF poskytne predkladajúca organizácia.

[3] NOVOTNÁ, Mária (ed.): *Terra Scepusiensis – Terra Christiana 1209 – 2009: Spišský hrad – Spišská Kapitula, dve centrá v dejinách Spiša*. Katalóg výstavy. Levoča : SNM-Spišské múzeum v Levoči, 2009, 223 s. ISBN: 978-80-85167-41-2.

<https://www.ku.sk/fakulty-katolickej-univerzity/filozoficka-fakulta/katedry/katedra-historie/publikacie/katedrala-sv-martina-v-spijskej-kapitule.html>

Na požiadanie poskytne predkladajúca organizácia.

[4] JANOVSKEÁ, Magdaléna – OLEJNÍK, Vladimír: *Príspevok k budovaniu opevnení po mongolskom vpáde na Spiši - Construction of a fortification system after the Mongolian invasion at Spiš (with emphasis on the results of research conducted at the Spišský hrad castle, in Spišská Kapitula and Levoča) - Ein Beitrag zum Bau von Befestigungen in der Zips nach dem Mongoleneinfall*. Vedecká štúdia. In: *Archaeologia historica*. 2015, roč. 40, č. 2, s. 613-637.

DOI: <https://doi.org/10.5817/AH2015-2-14>

[5] OLEJNÍK, Vladimír (ed.): *Spišský hrad*. Monografia. Levoča : SNM-Spišské múzeum v Levoči, 2015, 173 s. ISBN: 978-80-8060-369-4.

<https://www.spisskemuzeum.com/kniha-spissky-hrad/>

<https://www.ku.sk/fakulty-katolickej-univerzity/filozoficka-fakulta/katedry/katedra-historie/publikacie/spissky-hrad.html>

Na požiadanie poskytne predkladajúca organizácia.

[6] JANOVSKEÁ, Magdaléna – OLEJNÍK, Vladimír (eds.): *Katedrála sv. Martina v Spišskej Kapitule*. Monografia. Spišské Podhradie : Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie – Štúdio J+J, 2017, 389 s. ISBN: 978-80-971341-5-0

<https://www.ku.sk/fakulty-katolickej-univerzity/filozoficka-fakulta/katedry/katedra-historie/publikacie/katedrala-sv-martina-v-spijskej-kapitule.html>

Publikácia bola v r. 2017 ocenená Výročnou cenou revue Pamiatky a múzeá v kategórii „publikácia“.

<https://www.pamiatky.sk/aktuality/detail/vyroczne-ceny-casopisu-pamiatky-a-muzea-za-rok-2017>

Na požiadanie poskytne predkladajúca organizácia.

4. Podrobnosti o spoločenskom dosahu

Pertraktované výskumy z rokov 2006 – 2008 umožnili jednak publikovať doma i v zahraničí niekoľko odborných článkov a štúdií, ako aj monografií, uvedených v časti B3 [4, 5, 6]. Vydanie oboch monografií a ich knižná distribúcia na trhu sama osebe umožnila výrazný spoločenský dopad na čitateľskú verejnosť, ktorej sprístupnila najnovšie poznatky z dejín a stavebného vývoja týchto pamiatok. Navyše sa na základe zistení z uvedených výskumov v roku 2009 – 2010 v spolupráci SNM-Spišského múzea v Levoči a Rímskokatolíckej cirkvi Biskupstva Spišské Podhradie uskutočnila výstava *Terra Scepusiensis – Terra Christiana 1209 – 2009 : Spišský hrad – Spišská Kapitula, dve centrá v dejinách Spiša*. Na tvorbe i sprievodných akciách spoluautorsky participoval aj zamestnanec predkladajúcej organizácie.

<https://www.snm.sk/muzea-snm/spisske-muzeum/spisske-muzeum/navstivte/udialo-sa?clanok=terra-scepusiensis-terra-christiana-1209-2009>

Výstava zarezovala v širokej odbornej i laickej verejnosti.

<https://kultura.sme.sk/c/5189439/je-spis-uz-len-skanzenom.html>

Bola ocenená Výročnou cenou časopisu Pamiatky a múzeá za rok 2009 v kategórii „výstava“.

<https://www.pamiatky.sk/aktuality/detail/vyrocne-ceny-revue-pamiatky-a-muzea-za-rok-2009>

Rozsiahly autorský katalóg k výstave tiež uvádzame v časti B3 [3].

Skutočnosť, zistené v rámci spomínaných výskumov tiež umožnili zamestnancovi predkladajúcej organizácie počas posledných dvoch rokov zapojiť sa (odborná spolupráca, scenár, moderovanie) do dokumentárnej tvorby Televízie Lux. Uvedená televízia od r. 2020 produkuje krátkometrážny dokumentárny seriál s názvom *Zabudnuté poklady*, ktorý autorsky pripravuje Pobočka Banská Bystrica. <https://www.tvlux.sk/relacia/zabudnute-poklady>

Pre premiérové obdobie september 2023 – jún 2024 bola pre tento seriál po vzájomných jednaniach a konzultáciách vypracovaná dramaturgia a scenáre novej série dokumentov s názvom *Hradné kaplnky: zabudnuté poklady v tieni hradov*. V období august 2023 – máj 2024 bolo natočených deväť krátkometrážnych dokumentov s témami dejín a stavebného vývoja vybraných slovenských hradov a ich sakrálnych objektov – kaplniek. Z dramaturgického hľadiska boli preferované intaktné hradné celky, nie ruiny. Dokumentárne spracované a natočené boli nasledujúce hrady:

Lubovniansky hrad (a v rámci neho Kaplnka sv. Michala archanjela), premiéra 29. 9. 2023,

Zvolenský zámok (Kaplnka sv. Štefana, uhorského kráľa), 27. 10. 2023,

Nitriansky hrad (Katedrála i kaplnka sv. Emeráma), 24. 11. 2023),

Kežmarský hrad (Kaplnka Svätého kríža), 19. 1. 2024,

Hrad Lupča (Kaplnka Očisťovania Panny Márie), 16. 2. 2024,

Oravský hrad (Kaplnka sv. Michala archanjela), 15. 3. 2024,

Trenčiansky hrad (a jeho kaplnky), 12. 4. 2024,

Hrad Červený kamen (Kaplnka Nanebovzatia Panny Márie), 17. 5. 2024,

Starý zámok v Banskej Štiavnici, premiéra 21. 6. 2024.

Filmové dokumenty boli premiérovane v Televízii Lux na mesačnej báze od septembra 2023 do júna 2024 vždy v stredu o 8:10 (<https://www.tvlux.sk/program/26-06-2024>). Po premiére nasledovali priame reprízy v sobotu a nedeľu v tom istom týždni. Po uplynutí premiérového týždňa boli (a dodnes sú) jednotlivé epizódy seriálu reprízované znova v stredu, piatok, sobotu a nedeľu na náhodnej báze podľa dramaturgie vysielacieho centra TV Lux v Bratislave, celkovo deväťkrát týždenne.

Ďalej po každej premiére bola príslušná epizóda zverejnená na webovom portáli TV Lux.

<https://www.tvlux.sk/relacia/zabudnute-poklady>

Okrem toho boli jednotlivé epizódy postupne prezentované aj na rôznych sociálnych sieťach, napr. na sieti Facebook:

<https://www.facebook.com/groups/1062859034996865/user/100006763477525>

Televízia Lux je katolíckym vysielacím kanálom, ktorý vznikol na základe spolupráce Konferencie biskupov Slovenska a Lux communication. Primárnou cieľovou skupinou je veriacia rodina, ako aj divák vo všetkých vekových úrovniach. Vysielanie kanála má aj prostredníctvom vlastnej dokumentaristiky ambíciu pokryť záujmy širokej verejnosti najmä kvalitným obsahom a ponukou.

https://www.tvlux.sk/media/2021/03/606300be82c5d248351916_programova-struktura.pdf

Seriál *Zabudnuté poklady* vo svojom štvrtom roku vysielania (predchádzali série *Zabudnuté poklady*, *Zabudnuté poklady - séria Vývoj oltárnej tvorby na Slovensku*, tvorí sa séria *Zabudnuté poklady - séria Ľudová sakrálna architektúra*) získal stálu divácku klientelu, ktorá sa postupne zväčšuje s rastúcou odbornosťou a prepracovanosťou jednotlivých epizód. Na druhej strane podľa pozorovaní štatistiky sledovanosti v archíve televízie je zrejmé, že nezanedbateľnú skupinu divákov ad hoc tvoria obyvatelia navštívených obcí a miest, kde sa spracovávané pamiatky – v našom prípade hrady – nachádzajú, ako aj ich okolia.

Zo štatistických pozorovaní TV Lux možno vyhodnotiť, že na základe Dotazníka (predkladajúca organizácia prikladá) pre 2040 respondentov seriál *Zabudnuté poklady* často sleduje vyše 17% opýtaných a občas vyše 38% (s. 18 a 34 Dotazníka). Z vyhodnotenia celkovej sledovanosti archívu a priameho sledovania bola séria v období október 2023 – október 2024 vyhľadávaná a sledovaná online 7125 krát (Graf, predkladajúca organizácia prikladá). Príjemcami spoločenského dopadu sú teda potenciálne všetci diváci TV Lux, predovšetkým však divácka skupina s aspoň esenciálnym záujmom o dejiny predovšetkým svojho regiónu, ale aj o cirkevné dejiny, architektúru a podobne. Koprodukciami dokumentárnych televíznych programov sa tejto skupine distribuujú poznatky, ktoré im umožňujú vytvárať nové spôsoby myslenia a hodnotenia kultúrneho dedičstva, jeho ochrany, zachovania a interpretácie. Propagáciou pamiatok sa rovnako rozvíja záujem o kultúrny turizmus a propagáciou cirkevných pamiatok tiež porozumenie historickým tradíciám našej krajiny a kresťanskej kultúry v danom kontexte.

5. Zdroje na potvrdenie spoločenského dosahu

1. Séria krátkometrážnych filmových dokumentárnych filmov v koprodukcii zamestnanca predkladajúcej organizácie a Televízie Lux s odkazmi na archív televízie a uvedením aktuálneho stavu zhliadnutí ku dňu predloženia formulára:

Kaplnka sv. Michala archanjela, Ľubovniansky hrad. Premiéra 29. 9. 2023

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/31245> Aktuálny počet zhliadnutí online: 1305

Kaplnka sv. Štefana, uhorského kráľa, Zvolenský zámok. Premiéra 27. 10. 2023

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/31488> Aktuálny počet zhliadnutí online: 1258

Katedrála a kaplnka sv. Emeráma, Nitriansky hrad. Premiéra 24. 11. 2023

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/31642> Aktuálny počet zhliadnutí online: 1070

Kaplnka Svätého kríža, Kežmarský hrad. Premiéra 19. 1. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/32016> Aktuálny počet zhliadnutí online: 564

Kaplnka Očisťovania Panny Márie Svätého kríža, Hrad Ľupča. Premiéra 16. 2. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/32208> Aktuálny počet zhliadnutí online: 815

Kaplnka sv. Michala archanjela, Oravský hrad. Premiéra 15. 3. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/32343> Aktuálny počet zhliadnutí online: 616

Kaplnky Trenčianskeho hradu. Premiéra 12. 4. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/32560> Aktuálny počet zhliadnutí online: 582

Kaplnka Nanebovzatia Panny Márie, Hrad Červený kameň. Premiéra 17. 5. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/32808> Aktuálny počet zhliadnutí online: 716

Starý zámok, Banská Štiavnica. Premiéra 21. 6. 2024

<https://www.tvlux.sk/archiv/play/33033> Aktuálny počet zhliadnutí online: 1076

2., 3.: Grafy a Dotazník ako vnútorné dôverné štatistické výstupy Televízie Lux o sledovanosti uvedených dokumentárnych filmov (premiéry i reprízy) za obdobie september 2023 – september 2024. Kontaktné osoby: Centrála Bratislava: Peter Cyprich, cyprich@tim.tvlux.sk, pobočka Banská Bystrica: Milan Spišiak, spisiak@tim.tvlux.sk.

4.: Potvrdenie prof. Martina Homzu, Dr., z Filozofickej fakulty UK v Bratislave o používaní dokumentárnej série Zabudnuté poklady: *Kaplnka sv. Michala archanjela, Hrad v Starej Ľubovni, Kaplnka Svätého kríža, Kežmarský hrad* a *Kaplnka sv. Michala archanjela, Oravský hrad*, v rámci seminára „Severná a východná politika Árpádovcov“. Kontaktná osoba: prof. Martin Homza, Dr., vysokoškolský pedagóg, martin.homza@fphil.uniba.sk.

5.: Potvrdenie Ľubovnianskeho múzea – Hradu v Starej Ľubovni o používaní dokumentárnej série Zabudnuté poklady: *Kaplnka sv. Michala archanjela, Hrad v starej Ľubovni* pre potreby propagácie a vzdelávacích aktivít. Kontaktná osoba: PhDr. Dalibor Mikulík, riaditeľ, info@hradlubovna.sk.

6. Potvrdenie pedagogičky ZŠ A. Kmeťa v Leviciach o použití dokumentárnej série Zabudnuté poklady: *Kaplnka Nanebovzatia Panny Márie, Hrad Červený kameň*, na hodine dejepisu v rámci tematického celku Slováci v Uhorsku, téma Zlatá baňa Uhorska a ako príprava na exkurziu. Kontaktná osoba: J. Senešiová, učiteľka slovenský jazyk a literatúra, dejepis.

7. Potvrdenie pedagogičky Gymnázia sv. Františka Assiského v Levoči o použití série Zabudnuté poklady: *Starý zámok, Banská Štiavnica* na hodinách dejepisu prvého a druhého ročníka ako príprava na exkurziu. Kontaktná osoba: V. Marťáková, učiteľka dejepis, slovenský jazyk a literatúra.

8. Potvrdenie pedagogičky ZŠ Nad medzou v Spišskej Novej Vsi o použití dokumentárnej série Zabudnuté poklady: *Kaplnka svätého Kríža, Kežmarský hrad*, v rámci prípravy žiakov 7. ročníka na exkurziu do danej lokality. Kontaktná osoba: Mgr. Andrea Legátová, učiteľka.

9. Potvrdenie pedagóga SOŠ hotelovej Vysoké Tatry o použití série Zabudnuté poklady: *Kaplnka sv. Michala archanjela, Ľubovniansky hrad* pri vyučovaní dejepisu v 1. a 3. ročníku. Kontaktná osoba: Mgr. Vladimír Andraš, pedagóg, isak.horowitz@gmail.com.

10. Potvrdenie Železiarní Podbrezová ako majiteľa Hradu Ľupča o používaní dokumentárnej série Zabudnuté poklady: *Kaplnka s Oltárom Očisťovania Panny Márie, Hrad Ľupča* pre potreby propagácie a vzdelávacích aktivít na hrade. Kontaktná osoba: Mgr. Vladimír Homola, odborný zamestnanec – kastelán